

ЗАГАЛЬНІ ОЗНАКИ МЕДІАФЕЙКІВ У ПОВІДОМЛЕННЯХ РОСІЙСЬКОЇ АНТИУКРАЇНСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ

Євгенія Володимирівна КОВКІНА,

канд. філол. наук, завідувач лабораторії
Національного наукового центру “Інститут судової
експертизи ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса”
Міністерства юстиції України
<https://orcid.org/0000-0001-8693-9868>

Наталія Володимирівна БАРАНСЬКА,

учитель історії та правознавства, спеціаліст
I категорії, “Харківський ліцей №57” Харківської
міської ради Харківської області
<https://orcid.org/0009-0008-1861-5130>

GENERAL SIGNS OF MEDIA FAKES IN RUSSIAN ANTI-UKRAINIAN PROPAGANDA MESSAGES

A modern, non-classical form of implementing Russian aggressive policy is the destabilization of the socio-political situation in Ukraine by spreading media fakes. Draws attention to the need to identify and analyze information that poses a threat to the information security of Ukrainian statehood. It is emphasized that one of the main tools of manipulation of public opinion is media fake. A general interpretation of a media fake is given, and its typical signs are outlined. Manipulation is one of the accompanying mechanisms for spreading fake information. Here is an example of a common media fake that demonstrates a tool of opinion manipulation. Conclusions were drawn that anti-Ukrainian Russian propaganda is based on the introduction of historical myths and media fakes.

Сучасною неklasичною формою реалізації російської агресивної політики є дестабілізація суспільно-політичної обстановки в Україні, використання протестного потенціалу українських громадян, дискредитація нашої держави на міжнародній арені, вплив на політичну, економічну, енергетичну, соціальну, фінансову та інші сфери життєдіяльності країни. Сьогодні Україна захищає свою незалежність і територію від агресивного повномасштабного вторгнення Російської Федерації, виборюючи й відстоюючи своє право на суверенітет, а також активно протидіє ще одній формі війни, до якої вдається агресор – це опір війні інформаційній, так званій “гібридній війні/гібридній агресії”.

У теперішньому розумінні “гібридну” агресію Російської Федерації слід трактувати як розроблення та функціонування комплексу заходів, що охоплюють усі сфери життєдіяльності країни, зокрема й науково-технічне забезпечення інформаційної безпеки України.

Відповідно до ч. 1 ст. 17 Конституції України, “захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українсько-

го народу” [1]. Поняття “інформаційна безпека” передбачає захищеність визначених законодавством норм і параметрів інформаційних процесів та відносин, що забезпечують необхідні умови існування держави Україна взагалі, а також суспільства та окремих українців як суб’єктів цих процесів і відносин зокрема.

Основні положення інформаційної безпеки держави забезпечуються ефективним правовим регулюванням обігу інформації, правовим та організаційним захистом інформації й інформаційної інфраструктури, а також швидкими темпами інформатизації держави та суспільства, залучення її до світових інформаційних процесів. Важливим є розробка науково-технічних засобів, що мають на меті захист інформаційного простору України.

Відтак, актуальним завданням є розпізнавання й аналіз у публічній інформації, що поширюється медіапростором, відомостей, які становлять загрозу інформаційній безпеці української державності (наявність мовленнєвих ознак пропаганди війни, закликів до повалення влади, конституційного ладу, державних кордонів України, пропаганди розпалювання міжнаціональної або територіальної ворожнечі й ненависті та ін.).

Дієвим інструментом держави-агресорки, що функціонує у сучасному світі з метою ведення когнітивних воєн, збереження статус-кво політичною елітою або мобілізація активної меншості, є політична пропаганда. Для українського суспільства вплив політичної пропаганди особливо відчутним став із 2014 року, у період коли Російська Федерація почала використовувати її як інструмент дестабілізації українського суспільства, підбурювання до його поляризації, що є прямою загрозою національній та інформаційній безпеці України. Росія активно й системно послуговується когнітивною зброєю як інструментом десуверенізації й інформаційної дестабілізації України.

На сьогодні є загальновідомим, що збройна агресія Росії проти України має дуже велику підтримку серед російського населення. Від початку повномасштабного вторгнення, а саме: з 24 лютого 2022 року, багато хто з українців задавався питанням, чому велика кількість населення Росії так відкрито бажає цієї війни? Чому багато з тих, хто колись був нам дуже близькою людиною, але зараз знаходиться в Росії, погоджується з діями російської армії, незаконних збройних формувань та навіть виправдовує їх?

Ми вважаємо, що ця підтримка, ця майже загальна радість від вибухів на території України й готовність брати безпосередню участь у збройній, воєнній агресії, у більшості випадків сформувалася у результаті безпосереднього впливу російської антиукраїнської пропаганди, яку активно впроваджувала російська влада через медіапростір. На нашу думку, підґрунтям до відкритої жорстокої війни є активна інформаційна війна, а саме – пропаганда, що розповсюджувала медіафейки про реальний стан речей в Україні й у світі взагалі, а також спотворювала історичний розвиток Російської Федерації й України зокрема.

Під час проведення інформаційних воєн найчастіше застосовують три основні форми: пропаганда, паблік рілейшнз (політичний піар) і реклама (політична реклама). Поряд із ними виокремлюють ще один тип інформаційної агресії – смислова війна, що точиться у віртуальному просторі, впливаючи на пізнавальну сферу людини у вигляді кібервійни, або інформаційно-технічної

війни. Інформаційно-сміслова війна зазвичай є набагато тривалішою, ніж збройне протистояння, у ній не лише використовують окремі факти, а й змінюють ставлення до них, інтерпретують їх у такий спосіб, щоб реципієнти прийняли потрібне рішення.

Одним із основних інструментів маніпуляції суспільною думкою шляхом пропаганди є медіафейк. Мотивація для розповсюдження фейків може бути різною, але варто зазначити, що без них не обходиться майже жоден пропагандистський матеріал. Зрозуміло, що фейки транслюють із конкретною метою, а саме: викривити реальність, переконати аудиторію у необхідності неправомірних дій і, зрештою, дістатися до кінцевої мети пропаганди. Загроза маніпулювання фейками не лише у тому, що завдяки ним можна викривити реальність, а й у тому, що можна спотворити минуле. Вигадаючи інформацію, що начебто стала відомою лише сьогодні, водночас “нагороджуючи” її кричущими заголовками та підкріплювати думками невідомих експертів або підтверджувати словами “очевидців”, які “захотіли залишитися невідомими із міркувань безпеки” – це найочевидніші прийоми пропагандистів. Найбільша небезпека полягає у тому, що саме такі “резонансні новини” досить швидко поширюються в інтернеті, адже кожний хоче першим дізнатися про “найбільше викриття століття”.

На сьогодні вже визначені характерні ознаки поняття “фейк” – це факти, що не можна перевірити (у повідомленні (виступі, статті та ін.) відсутнє посилення на відповідні офіційні, історичні або довідкові джерела, не наведені точні статистичні відомості про події, інформація подана однобічно, від імені експерта, який зазвичай представляє невідому організацію).

Одним із супровідних механізмів поширення фейкових відомостей є маніпуляція – спосіб інформаційного керування поведінкою та поглядами аудиторії, який свідомо використовують журналісти або редакції для досягнення персональних або замовних цілей [2]. Під час маніпуляції пропагандисти свідомо подають власні думки стосовно будь-яких подій як стверджувальний факт, інформацію подають неповною та лише у вигідному для них ракурсі, до того ж часто “кричущий” заголовок не підтверджено змістом статті.

Розповсюдженим прикладом поширення фейкової інформації є загальновідомий російський наратив про те, що від початку Революції Гідності російська влада почала переконувати всіх, що ці події не пов’язані з волевиявленням українського суспільства, а повністю керовані “націоналістами, радикальними угрупованнями та Правим сектором”. Революцію Гідності президент РФ та інші представники влади називають виключно неконституційним державним переворотом, який привів до влади представників із неонацистськими поглядами. Водночас у тому самому руслі активізувалися російські медіа (наприклад, досить жваво вони розповсюджували інформацію від В. Путіна про “державний переворот”, який сприяв приходу до влади “хунти”, що встановила “київський режим”, який своєю чергою поширює неонацистську ідеологію).

На нашу думку, такі офіційні заяви російської влади щодо подій в Україні, що здебільшого ґрунтуються на фейках, були цілеспрямованою підготовкою до воєнного втручання у справи нашої держави та збройної агресії. Представники російських владних структур повсякчас наголошували, що

“радикальні угруповання”, прийшовши до влади, розпочали відкриту боротьбу проти російськомовного населення. За їхніми словами, на сході України пересічні громадяни, які не підтримали “київський режим” та “відмовилися прийняти державний переворот в Україні у 2014 році” страждають від “націоналістичних угруповань”, їм можуть загрозувати переслідування, утиск та “етнічні чистки”. Ці заяви вочевидь прокладали шлях до прямого втручання Росії у події на сході України, наголошуючи на тому, що влада Росії не може залишити російськомовне населення у біді через те, що там відбувається “каральна операція київської влади проти свого народу”. Тенденційно ЗМІ наголошували, що на сході України “немає війни між державами”, а відбувається свавілля неонацистських угруповань, які ходять у формі “зі свастикою та знаками СС”.

Такі заяви у виступах представників російської влади не мають фактів підтвердження, їх впроваджують безперервно та завдяки одностайності в оцінюванні подій вони формують загальне ставлення всього російського народу. Ця ситуація має всі ознаки антиукраїнської пропаганди, що транслюють від російських високопосадовців до російських журналістів, які на своїх медіа-каналах додають їй емоційного забарвлення, посиляючись на “достовірні джерела, які змушені себе не видавати”. Російські пропагандисти, щоб виправдати дії російської влади, майстерно прикрашають розповіді про “каральні операції українських неонацистів на Донбасі” та знімають сюжет про “распятого мальчика”: “На площі Леніна, в місті Славянськ зібрали людей...Сердце не верит, что такое вообще возможно. Взяли ребенка 3 лет, мальчика маленького в трусиках, в футболке, как Иисуса на доску прибили”, — йдеться в одному з сюжетів на російському телебаченні, але наведений і аналогічні сюжети не мають ані підтвердження, ані свідків, ба більше як пізніше виявилось навіть площі імені Леніна у Слов’янську взагалі не існує.

Отже, антиукраїнська російська пропаганда тримається на впровадженні історичних міфів та медіафейків, що не мають нічого спільного з українською історією, а за своєю суттю є викривленням, спотворенням минулих подій та суспільних явищ. Профілактикою протидії інформаційним загрозам є забезпечення державою належного рівня інформаційної культури, тобто теоретичної й практичної підготовки особистості, що здатна створити умови й забезпечувати захист і реалізацію її життєво важливих інтересів і гармонійний розвиток в умовах інформаційного суспільства незалежно від наявності інформаційних загроз; а також забезпечення, розвиток і використання інформаційного середовища в інтересах особи; захист від різноманітних інформаційних загроз.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.11.2023).
2. Романюк В., Чуранова О. Україна в інформаційному просторі Росії та Білорусі: основні наративи / Інститут масової інформації. 22.09.2020. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/ukrayina-v-informatsijnomu-prostori-rosiyi-ta-bilorusi-osnovni-naratyvy-i35175> (дата звернення: 21.11.2023).